Q. D. B. V.

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS

DE

THERIACA,

QUAM

PRÆSIDE

D. RUDOLPHO JACOBO CAMERARIO,

FACULTATIS MEDICÆ DECANO SPECTATISSIMO,

Patrono & Præceptore suo Honoratissimo,

PRO

LICENTIA

Summos in Arte Medica Honores legitimè consequendi,

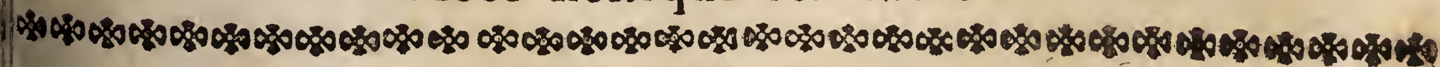
Publico Eruditorum examini submittit

GUILIELMUS GODOFREDUS GMELIN,

Dresdensis.

Ad Diem Januar. MDCCXX.

Loco horisque consuetis.

TUBINGAE,

Literis HIOBI FRANCKII.

Σ. Θ.

QUi non dictus *Hylas? Iliada post Homerum scribere: Crambem bis coctam recoquere:* Et quicquid est proverbiorum talium, actum agere exprobrantium, metuimus, obvertent nobis, qui vix conspecto Disputationis nostræ Titulo frontem rugare videntur. Nos hisce quidem minimè repugnantes, fatemur tamen, intentionem nostram non esse, refutare illum, qui dixit: *nihil dici, quod non dictum sit prius.* Tantum de nobis non præsumimus; saltem *Dnn. Opponentibus* aliquid erat proponendum pro materiâ litis, & eâdem occasione] dandum aliquid Amicis, de nostro Themate nobiscum discurrentibus. Scilicet *Dispensatio Theriacæ Publica* in Officinâ Pharmacevticâ *Domini Patruelis*, eô tempore, quo absolutis pro Licentiâ examinibus erat de Disputatione Inaugurali cogitandum, prolixam videbatur subministrare materiam, ex novem libris decimum conscribendi libellum. Non agemus advocatum vel patronum causæ, academico potiùs more contrariarum partium sententias audiemus, in Theriacam enim quadrat & illud: *Laudatur ab his, culpatur ab illis*; judicio potius B. L. relicto, quàm nobis sumto, nisi ubi opus videbatur, modestè. Transeant hîc aliena, quæ fortè in Dispensatione Theriacæ observantur, siquidem,

notante & concedente Pharmacopœiâ Auguſtanâ Renovatâ, aliquid hîc opinioni & conſuetudini, imò pompæ, ſi non apud vulgum proficuæ, ſaltem non damnoſæ, dari ſolet. Nobis modò ſit examini, quod fuit ſpectaculo nuper, & poſthac erit uſui publico. *DEUS benedicat*! Alexicacos enim mali averruncus non eſt niſi Ipſe Ter Optimus.

Non uni *Literatorum* generi poſſet dari aliquid de Theriacâ. *Criticis* ante omnia hæc quæſtio: Utrum, qui inter Galeni opera referuntur & paſſim citantur Libri de Ther. ad Piſonem & Pamphilianum, ſint genuini, an ſpurii? quod quidem veriſimilius: ſcripti tamen ſunt ſatis galenicè. Deindè *Pöetis* notum eſto, Theriacam legi deſcriptam carminis genere non uno; Galeno Andromachus Autor dicitur equeſtri, filius pedeſtri, uſus oratione; Supereſt enim ex antiquitate, tam carmen illius Elegiacum, quàm Damocratis Jambicum, nec deeſt Heroicum. Ex recentioribus citatur Eur. Cordi Poema; Odæ autem Sapphicæ M. Charas elegantes omninò merentur etiam legi, ſunt benè multæ, numero vel 75. *Hiſtorici* ſciant Marcum Aurelium Antoninum, qui Galeno l. 1. c. 1. d. antid. ex medio belli adverſus Germanos per literas theriacæ compoſitionem mandaverat, metu tamen veneni familiarem ejus habuiſſe uſum, utut Imperator Optimus, quippe Philoſophus celebris poſt ſecula, non tam columnâ Romæ, quàm ad ſe ipſum dictis, benè ſtoicè. Eſſet aliquid pro *Philoſophis* etiam *Corpuscularibus*, ſcilicet occaſione per Theriacam datâ in Libro ad Piſonem Digreſſio adverſus Aſclepiadem & Epicurum, qui negabat alterationem, & opera naturæ in atomos & moles (moleculas?) referebant: Niſi eſſet in cap. 11. libri illius dubii. ſed de particulis Rec. & qualitatibus Vet. vid. *Boyle* tr. d. orig. form. Et, ſi non eadem obſtaret ratio, ex mediâ pharmaciâ Galenicâ haberent hoc *Chymici*; ſc. ſal theria-

cale

cale, cujus virtutibus & compositioni dantur ibi duo sub finem capita: sed cineres modò sunt viperarum & vegetabilium cum nimiâ farragine pulverum, ut vix placere possint Chymicis. Interim talium quoque habendam esse rationem vel Æthiops Animalis monebit. De viperâ quoque jam dum *Plinius* l. 29. c. 6: *Exuritur in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consequitur, & stomachi totiusque corporis tempestivitates. Hic etiam sal pecori datur salubritatis causa, & in antidotum contra viperas additur.*

Ratio nominis est *à viperis* & *ad viperas*: Aliàs non infrequens est vitium denominationis Confectionum ab ingredientium uno saltem, eoque sæpè non præcipuo, imò tali fortè, quo eleganter illa carere posset; exemplo ibi diascordii, & hîc pil. d. cynoglossâ. Inter *synonyma* fuit priùs *Galene*, non à Galeno, sed à tranquillitate; Sc. opium subest, à quo cur & quando quies vel perturbatio, quæstio est solicito digna examine. Etiam Antidotus audit ex Viperis: quo ipso veniunt quædam Theriacæ *æquivoca*. Nimirum *Plinius* l. 20. c. 24. Theriacam magni Regis Antiochi incisam lapidi versibus in limine ædis Æsculapii exhibet; sed hæc valdè simplex est, *nihil* habet *theriodes*, uti & diatesseron dicta. Et l. 14. c. 18. apud thasios vitis Theriace vocatur, cujus & vinum & uvæ contra serpentium ictus medetur. Transeant plura homonyma: Non solùm illa *Philosophorum Theriaca*, Adeptis reservata, quam vel mysticus ille viperæ circulus revolutæ ad caput caudæ, vel complexus maris & fœminæ signat, sed & quod Theriaca *Rusticorum* audit Allium: Et Italis dictum Theriaca *Germanorum* Roob Juniperi. Theriaca autem *Danica* minor in Act. Hafn. Vol. 1. p. 36. fuit spiritus ex terrâ sigillatâ, vel argillâ flavâ cimbriæ, ex cucurbita vitrea non sine sale volatili destillatus, pro egregio vehiculo

commendatus in acutis omnibus; de quo videsis *Junkeni* Lexicon, & si placet ulterius *Beccheri* tam phys. subt. quàm min. aren. ubi ex luto, terris, silicibus, & arenâ medicamentum promittitur insigne. Unde nota: ob theriacarum illarum & sequentium plures scribendam nostram cum additione *Andromachi*, ne quà sumatur per errorem alia quæcunque.

Definitionem formaturus consulat Logicos, quidnam conveniat pro Genere, an probent terminos artis, quales sunt Electuarium, Confectio, Roob, &c. vel dare possint aptiores: Differentia specifica num sit desumenda non tam à Laud. Autore, *Neronis* Medico, qui *Mithridatis* confectionem reformavit pro suo arbitrio, nec tam à *Galeno*, qui eam conservavit, declaravit, &c. quàm ab *ingredientibus & facultatibus*, in compendio non facilè proponendis: Sunt enim non modò multa, sed & valdè diversa; prætensa dirigi ad communem respectum *Antidoti*. Ex *Regno* quidem *Animali* vix nisi duo. Præter *Castoreum*, de quo deinceps, sunt *Viperæ*. De quibus dicenda præcipua huc redeunt: Ante omnia Ipsas ut *venenum veneno opponi*, Veterum quibusdam fortè visum fuit, Recentioribus non amplius; qui non saltem viperarum gelatinam scopo mundificandi, & carnes cum spinis siccatas ut alexipharmacas præscribunt, verùm etiam ipsum suspectum oris liquorem dilui & hauriri prætendunt impunè, non futurum venenum, nisi extus instillatum vulneri. Transeat ergò illud apud *Zacutum Lus*: Theriaca magna veneno affectos curat, & sanos veneno afficit. De abusu tamen rei bonæ satis commodè intelligi & explicari potest. Hoc autem hîc miramur, adversus periculosum adeò viperæ morsum, ad quem in conficiendo hoc remedio prior ac potior videtur fuisse respectus, tot recenseri antidota,

adeò

adeò inter ſe non convenire viſa. Sc. *præter* ipſam *Theriacam*, inſuper *viperæ exta* devorari, *caput* contritum imponi, æquè autem *ſal volatile urinoſum*, ac *pomum citrium acidum* laudari, conſtat. Mirum, animale venenum vel eſſe acidum, cui conveniat alcali; vel ſi ſanguinem coagulat, acido curari. Ne de *Scorzonerâ*, de *Tormentillâ Fracaſtorii* quid dicam; addi tamen omninò meretur *meliſſæ ſuccus* cum *vino* hauſtus, ex *Actis Brixienſibus*. Ex viperâ autem *Paſtilli*, qui theriaci vocantur à græcis, exſtant jam in *Plinio*, l. 29. c. 4. Hunc legant, de modo parandi ſimul & de ſermonis latini puritate cum curâ ſoliciti. Ingrediuntur utique Theriacam, & Galenus in ipſis conficiendis quaſi rem magnam ageret, monuit cavendum, ne caro putreſcat, ne panis aceſcat, &c. Ita ſervantur adhuc, & fide publicâ, ne fraus ſubrepat, muniuntur: Sed, qui trochiſcis virtute magnam partem exutis non præferat dictam cum ſpinis carnem benè mundam, candidam, vix erit quiſquam. Addidit *Plinius*: *ſignificandum videtur, è viperâ tantùm hoc fieri.* Cur non ex *Angue?* cui neſſe etiam remedia multa modò dixerat, ut Æſculapio fuerit dicatus? Undè quæſtio paſſim obvia, de ſubſtituendis viperis *Germanicis*: utrum italicas calidiores virtute adæquent? Nobis de periculo *à morſu ſerpentum noſtrorum*, quorum in viciniâ ſuppetit copia, hactenus non conſtat: Benè autem, poni ab his *ova*; Sic non eſſe viperas, i. e. *viviperas*. Fuit qui *cæcilias* in theriacam ſumſiſſe legitur: ſed quàm benè? Interim qui *Scincum* vidit, non poteſt non mirari, ſumi tale quid in mithridatium & aphrodiſiaca?

Ex *Regno Minerali* etiam habet Theriaca non niſi *tria*: Præter *Bitumen*, terebinthinâ ſolvendum, & tanti olim habitam *Lemniam Terram*, (bolus diaſcordio dat colorem & nomen germ.) eſt vexata *Chalcitis*. Sit ita, *chalcanthum* ipſi

poſſe

posse substitui, vel sono cognatum. Id admirationem movet, *Galenum* petiisse Istam ex *Cypro*; cupri ferace. Judicio quorundam, præstaret Colcothar omitti, tanquàm escharoticum & causticum. Certè plerique *Theriacæ* quos citabimus *Imitatores* in suis confectionibus id omittunt. *M. Listerus* Ex. d. hydr. ægrè tulit, chalcitin è Theriacâ, perindè ac Lapidem Lazuli ex Alkermes, voluisse omitti, rationem non addens, sed autoritatem modò Veterum, non ignarus æris metalli, & ens veneris perindè ac flores ammoniaci cœruleos laudare non ausus. Quod si ergò foret *vitriolum* tostum *cupreum*, an Theriaca vomitum moveret? vel num ab ingredientium cœterorum numero vel mensurâ obrueretur ejus energia? A circumforanei quidem per viciniam venditâ Theriacâ plerosque vomuisse constat; sed de causâ non item, quid ipsi fuerit permixtum. Ecquis enim fraudes detegat omnes, aut ex mixturâ tali ac tantâ dignoscat simplicia? Sumatur ergò Vitriolum *martiale* purum, veneris expers. Cæterum, si *Misy* super Chalcitin nascitur, per efflorescentiam, uti ærugo super æs, quantum à *minerâ martis* dicta *solari*, aut *pyrite usto*, per moram in äere humido *quasi vegetante*, differt? Sed *quæ ratio* talis mineralis hoc loco? vix ad *nigrorem* modò conciliandum, quem cum adstringentibus ostendere solet. Ad fermentationem promovendam aliàs Vitrioli acidum non tàm aptum deprehenditur, quàm ad inhibendam. An ergò superest generalis ratio *Martialium*? Dubia, potior *adstringendo* vel *aperiendo*?

Ex *Vegetabili Regno* numerus ingredientium est longè maximus, reliquum omne in prolixo eorum censu venit ab illo vel ad sexaginta usque: Herbæ quidem, flores, comæ, ex *verticillatis* non paucæ; *umbelliferarum* potiora semina; *tetrapet. siliquosarum* non nisi duo; (quibus unum Sinapeos

fortè

ortè præſtaret.) *aromata* verò & aromatica Veterum nota antùm non omnia; tandem *gummi*, *reſinæ*, *gummi-reſinæ* leræque omnes. Eminet *Opium*: Ad quod prius quàm accedamus, cæterorum non tàm ſingulorum, quippe quod rolixum nimis foret, quàm præcipuorum & in conjunctione antium, rationem habebimus, modo non uno. *Zacutus* nim med. princ. hiſt. quæſtionem propoſuit: *Utrum Theriaca noſtris temporibus rectè parari poſſit.* Rationem dubiandi habuit, primò, pharmaca Veterum non pauca hoiè eſſe *ignota*; ſed ſuppetunt pleraque, & ſuppetunt multa, ova, bona, veteribus ignota. Secundò dubitat ideò, quòd Theriaca noſtro ſeculo *easdem non præſtet facultates*, quas de jus vi Veteres prodidere. Mirum, hoc dixiſſe Ipſum, qui, t in ſeqq. audiemus, maximas ipſi laudes tribuit, & lonum laudantium recenſuit numerum, Theriacæ certè non iſi ſuo tempore confectæ. Quod ſi autem ipſa Eum fortè liquandò deſtituit, cur non meminit, hanc eſſe conditionem emediorum, ut nullum ſit univerſale; quod dubio procul xperti fuerunt etiam Veteres cum ſuâ Theriacâ, & experiıntur ſubindè cum ſuis nimiùm laudatis panaceis, qui mant hyperbolas. Eſſe autem ſolet hæc una ex ordinariis xcuſationibus, ſi quandò per exceſſum publicè commendaus medicamenti uſus incipit remittere, ſc. id non ampliùs eâdem parari dexteritate. &c.

Si *temporis* ratio Illi movit quæſtionem dubiam, non mirum, alteram à *loco* deſumi dubitandi rationem. Etenim huc omne ſpectat, quicquid contra *exotica* dici ſolet, quòd tardè ad nos veniant, non niſi vetuſta, effœta, quòd fraudibus, mangoniis obnoxia, quòd in patriâ non habeant ſuccedanea æquè bona, &c. Sed & hîc reſponſio foret non difficilis: Siquidem ea probari poſſunt omnia per in arte peritos, & quod bonum eſt retineri. Exemplo *opobalſami*, cujus

 una

una pars quarta in dispensatione laudatâ oleo nucistæ fuit adjunctam. Cùm ergò mercatorum lucri amor sit operosus in subministrandis, quæ ab exteris merentur ob præstantiam comparari, quod vel solo vini, aromatum, opii, &c. exemplis patet, non est quod conqueramur de defectu. Quisquis tamen *avtarcian patriæ* docuerit, f. cum indigenis paria præstare norit, nihil in sui præjudicium dictum putet. Ergò Theriacam *confecturus*, antiquam quàm potest strictè observet descriptionem: ubi *Pharmac. August. renov.* succedanea, menstrua, modum miscendi & ordinem cum circumstantiis ita descripsit, ut qui eam sequitur & observat, non facilè erraverit, nec fine suo excidet. Theriacam autem *imitaturus* vel & *correcturus*, libero per nos suo gaudeat arbitrio, quin & capriccio. *Galenus* quidem singulari curâ in hoc negotio legitur versatus, quàm solicitè pleraque descripserit, ad rigorosum usque mellis & vini examen, quàm cautè monuerit, præparationem non è libris, sed sub magistro esse addiscendam, quàm facilè errores fortè commissos fuerit subodoratus, hæc & plura ex primo d. antid. libro prolixè, ut prolixus fuit scriptor, disci possunt; Specimen tamen reliquit quàm obscuræ fuerint Descriptiones Veterum, quæ desumuntur à vagis & communibus accidentibus, omissis propriis certioribus & clarioribus; Certè quod Ipsi fuerit *cinamomum* dubium fuit. *H. Screta* quidem Cinamomi *Veterum* f. caryophyllorum, qui ipsomet Cortice excellentiores, drachmas duodecim, casiæ autem f. cinamomi *Recentiorum* acuti, unciam unam scripsit pro extracto suo theriaco.

Dedit hoc *aroma* occasionem joco serio. Ita enim Galenus l. I. c. 14: *Satyrus Magister meus unam ex Quinti facetiis esse dicebat, asseverantis eos, qui duplum casiæ imponere jubent, si cinamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent*

si

ſi quandò falerno caruerimus, illius, quod in cauponis venditur, duplicata menſura bibere; ſiq; panis ſimilagineus deſit, furfuracei duplum comedere. Hunc luſum noſter ſibi per diſtinctionem expediendum putavit, concedendo, de iſtiusmodi rebus, quæ duplicatò etiam nocerent, & de excellenti quorundam præſtantiâ; cum talibus autem adeò ſimilibus, ut caſia ipſi & cinamonum, perindè comparatum dixit, ac quandò, quod peragendum foret ab uno homine robuſto, ſi abſit, à duobus imbecillioribus rectè perficitur.

Nec dum ſatis; Sunt rationes in adverſum graviores, adverſariorum Theriacæ plures: Et qui cum *Helmontio*, ſcholarum flagello, objiciunt *peccatum pluralitatis, diſproportionis, contrarietatis ingredientium*, quaſi ſimplicia, non penſitaverit ſed numeraverit Autor, ad inconcinnam ſuam formulam, invicem pugnantium ſylvam. Tranſeant, qui ſimplicia ſibi relinqui, non confundi, ſibi propriâ methodo uſurpari, volunt: Habebimus maſſam noſtram maximè compoſitam pro ſimplici, modò proficuam, ſalutarem. Inter cenſores tamen acerbos anteſignanus *Plinius* hæc reliquit, quæ exſcribere placuit ex l. 29. c. 1. ubi contra attonitas quorundam perſuaſiones, qui prodeſſe niſi pretioſa non putant, inſurgit: *Theriace vocatur excogitata compoſitio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cùm tot remedia dederit natura, quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus LIIII. componitur. Interim nullo pondere æquali, & quarundam rerum ſexageſima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ venditatio manifeſta eſt.* Ita ille Græcorum & Medicorum inſectator, in quibusdam non malè, in multis aliis facilè corrigendus, in viam ducendus. Pluribus aliis ſuperſedere poſſumus, omnes enim ſuperavit citandus

 proin

proin quàm maximè *Rivinus* censurâ suâ universali: an non nimis acerbâ? *De compositis qualiacunq; sint constanter statu deleantur in totum. Indignus namq; titulo Medici videtur, qui non quotiescunq; velit ex tempore meliora, & ad ægrorum quorumcunque statum magis accommodata præscribere valeat. &c.*

Audiamus & ex alterâ parte Theriacæ Patronos; quos inter primas fortè possit tenere *Zacutus*, qui vel ex hoc capite *Galenum* laudavit, Medicinæ Parentem, Virum san pietate, miràque in genus humanum benevolentiâ affectum qui tantum tamque pretiosissimum præsidium subticeri no fuerit passus, &c. *Quare hoc pretiosissimum Antidotum no ab Andromachi mente, Galeni Marte Ingenuo, Principum Medicorum assiduo experimento: sed à supremo objectorum omnium Opifice, bonorum omnium Datore, originem duxisse verè affi mandum est, qui humani generis misertus, maximo honoris cu mine, & fulcro in hominum mentem, tàm sacrum, tàm præstan tàm excellens alexipharmacum introduxit, ut in iis, & simi bus operibus, ejus majestas, benignitas, & Philanthropia à nob palpari, illustrari, & veritatis, sapientiæ miraculique elogio co celebrari queat.* Accedant Stropharum quas laudavimus pr ma & ultima Charasii: *Θηρὶξ portans Opiata nomen Re bus quondam celebrata, nescit Quicquid oppugnet, sibi compar tam Perdere famam. Prospero summas Opiata ab usu Possidet la des, nec habes in orbe, Pharmacum morbis, simul ac venen Tutius ullum.* Sic laudat venales qui vult extrudere merc Nobis medium tenere consultum videtur in æstimio contemtu Theriacæ.

In præjudicium Theriacæ Andromachi venerunt mul confectiones ad imitationem vel & correctionem ejus à v riis paratæ. Ipse *Galenus* singulari libro de antidotis plu recensuit; *Nicolaus*, Myrepsus Alexandrinus, à *Fuchsio* quo

da

dam nostro conversus & editus prolixum valdè numerum exposuit; Accesserunt ultimis seculis Electuarium *de Ovo*, (cujus benè mentionem fecit *Wepferus* in Cic. aq. cap. d. nuc. vom.) *Orvietanum* &c. Inprimis in Theriacæ ferè locum passim successit *Diascordium Fracast.* tanquàm simplicius, temperatius. Et quis non probet Electuarium *Ludovici*, in diaphoreticas exspectationes sufficientissimum, Theriacæ omni aliisque compositionibus operosioribus par, imò nonnunquàm convenientius, tenerioribus quoque & gravidis innoxium, &c. verbis *Em. Kœnig* in L. E. Item egregias virtutes possidere dicta *Screta* Confectio Alexipharmaca, l. d. febr. castr. descripta: Nec tamen hæc in officinas recepta norim. Non defuerunt autem, qui quasi Theriaca non esset satis composita, ipsi adhuc superaddiderunt benè varia, quisque pro fiducia, quâ ferebatur in hoc illudve ex novis simplicibus. Ultra modum ita progressus fuit *Matthiolus* in suo antidoto, ne quid omissum videretur, aut ulli querelæ præteritionis esset locus; sed in Pharm. Aug. jam invenitur inter minus usualia. Recentior est Pasta *Sudorifera Helvetii* in Praxi ipsius Gallicâ cum laudibus benè magnis recensita. *Sc. per additionem, subtractionem, transpositionem fieri mutationes, docetur in physicis.* Sic in theriacâ multos offendit *mellis* triplum, triplum illud mellis toties exprobratum; cur in drachma Theriacæ non nisi quindecim grana materiæ medicæ? Cui bono reliquum mellis, dulcis, acris non convenientis promiscuè omnibus personis. Fieri quidem illius accessu *fermentationem* & quandam quasi essentificationem, ad nescio cujus novæ formæ & qualitatum originem, sunt qui prætendunt: Sed alii sua alexipharmaca sine melle in formâ pulveris prostare maluerunt, si quis bolum velit ex tempore redigenda in hanc formulam. Et Diascordium hi cum *Syru-*

 po

po granatorum, illi cum *papaveris* parari voluerunt, qui diversum sibi proposuere scopum.

Nec dum satis: *Chymici* resolvere, conjungere, corrigere, concentrare soliti, etiam reformarunt Theriacam. Ubi ante omnia Theriaca *Cælestis*, primò arcanum Aulæ Wurtembergicæ, posteà variè passim tentata, e. g. in laud. libr. *Scretæ*, & in lexico *Junkeni*, &c. quam quot subsecutæ sunt pilulæ Theriacales (e. g. in *Pharm. Aug.*) compendiosiores, & *bezoardicæ*, (e. g. Excell. Domini Præs. B. Parentis.) tot præjudicia fuerunt Theriacæ Andromachi, ut rarioris passim hæc fieret usûs, dum ea invaluerunt satis feliciter. Et est ratio pro his: Electuarium illud nec odore nec sapore ita delicatum est, ut per se gratiam mereatur; at paucæ, parvæ pilulæ facilè assumuntur, sine offendiculo, ut in proverbium abierint & symbolon, *pariter injurias non esse masticandas, sed deglutiendas.* Et quid dicam de *guttis* adeò ad palatum multorum, de *cochleari spiritus vini*, variè quoque Theriacâ tincti? Prostant passim *Essentiæ*, *Tincturæ*, *Aquæ*, etiam cum vino, aceto paratæ, *Spiritus Theriacales*, de quibus hîc præstat tacere, quàm parùm dicere. Commendabimus Lectori considerandum *Elixir Theriacale Helvetii*, cum laudibus magnis, non sine methodo, nec tamen sine exceptione mali, remedio interdum majoris, ab Autore descriptum. Remittimus etiam ad *disp. Inaug.* d. mixt. simpl. *Fratris Natu Majoris, Dn. Johannis Philippi Gmelini, quem ductorem & socium studiorum ob affectûs sinceritatem ut par est amo, colo, mihi gratulor.* Novissimum ferè medicamentum Theriacæ succedaneum in usu familiari per ædes nostras est *Elixir* illud, à *G. Kirchio* primùm nî fallor in calend. prioris sec. luci publicæ expositum, quod ipsi *Theriacæ* addit *aloën*, *myrrham*, *crocum*, *gentianam*, *rhabarbarum*, *&c.* Dolendum modò in omnibus ferè inconstantes

ſtantes adeò eſſe animos mortalium, ut, quod modò non tantùm approbaverant, ſed & miris modis in cœlum usque extulerant, brevi rurſus dimittant, de aliis ſubſtituendis circumſpicientes. Ut quod de vocabulis pöeta, forſan transtuleris ad remedia: *Multa renaſcentur, quæ jam cecidere, cadentq́ue, Quæ nunc ſunt in honore.*

Pergendo in cenſu rationum *pro* & *contrà*, potiores videntur eſſe, quæ deſumuntur ab ipſo *Uſu* Theriacæ. A longâ retro antiquitate citatur *Probatio* Ipſius duplex: altera cum veneno, altera cum purgantibus. Sc. *brutis*, gallo e. g. hoc medicamentum infuderunt, & objecerunt eum poſtea venenatæ feræ: *qui biberint*, ajunt, *roborantur, & à morſu vitam retinent; qui non biberint de Theriacâ, confeſtim moriuntur.* Similes hiſtoriæ exhibiti *hominibus* veneni, & ſubjuncti antidoti, vix alibi leguntur æquè auctoritate publicâ in præſentia medicorum factæ, ac in comment. *Matthioli* ad aconitum Dioſcoridis: In Præf. autem libri ſexti manifeſtantur etiam *fraudes impoſtorum*, venena, ut fidem faciant ſuæ Theriacæ, in publico theatro aſſumentium. Quemadmodum operæ pretium foret prius imitari, ſic & alterum ſcire juvat, ne qui facilè credit decipiatur facilè. Voluit autem illud produci in exemplum, ad docendum, quàm ſit melius *prævenire* quàm *præveniri*. *Nec enim Theriaca eam vim habet*, ſcribente Galeno, *poſt venenum accepta, quàm antè ſumta habuiſſet. Portio antidoti, quæ prius & ſemel hauſta tutum à morte quempiam præſtitiſſet, ea venenum ſubſecuta niſi ad quadruplum vel quintuplum ſumta non juvabit.* In hiſtoria *Rex ille Ponti* fertur quidem quotidiano longo ſui antidoti uſu eò deveniſſe, ut cùm victus à Pompejo vellet non potuerit ullo perimi veneno, ſed gladio fuerit conficiendus. *Heucherus* tamen Diſſ. ſing. cui Titulus, *Mithridates*, defendit hanc Theſin: *nullum dari medicamentum,*

tum ſ. ſimplex ſ. compoſitum, quod ſæpiùs licet atque iterum ſumtum, alexipharmacum veluti reddere, aut ita præparare poſſit hominem, ut ab omni veneno immunis tutusque vivere valeat; quod ex venenorum inprimis varietate & diverſitate fit veroſimile. Cautè tamen *Maur. Hoffmannus* in Botan. Laurenb. ſuaſit *Studioſis Botanices*, ut ne unquam itineri ſe committant, ſine theriacâ, vel diaſcordio, quorum quidem hoc caloribus æſtivis ſit convenientius.

A' *venenis* iſtis tranſibimus ad venena *contagionum*: Ita enim Theriacæ patroni procedunt, eam in peſtilentibus inſuper conſtitutionibus laudando, & comparando cum Igne, quo *Hippocrates* Græciam liberarit, ſic antidotum præſervare & curare diræ luis ignem. Ratio ſpei datur in Pharm. Aug. & modus agendi declaratur ita: *Conducit, non tam animoſitatem aliquam, opii propter acceſſum, inſpirans, quàm potius non exiguâ ſelectiſſimorum alexipharmacorum copiâ venenatum miaſma oppugnans.* Verùm enim verò multùm his decedet, ſi pluribus fuerit confirmatum obſervationibus per annos malignitatis nuperæ, quod alicubi in grande præjudicium Theriacæ fuit ſcriptum. Hæc in literis *Gedano Vratiſlaviam* miſſis in peſte valdè dicitur fuiſſe noxia, ut etiam publicè fuerit interdictum Officinis Pharmac. eam tunc divendere; præſervationem quoque cum ipſâ tentatam caruiſſe ſucceſſu, non obſtante ſperatâ ſanguinis balſamatione, & promotione diapnoes. Additur autem ſpeciale phæmonenon: Sc. *à theriacâ ſolenniter petechiæ*, cum morte ſubſequâ. Non parum theriacæ præjudicabit etiam *Praxis Stahliana*, per quam rarus legitur ejus uſus. Index Junkeri ſatis exquiſitus ei ne locum conceſſit; in cap. tamen d. dyſent. ſi materiales læſiones remotæ eſſent, theriaca aliis præfertur: ſed in *peſte*, antiquorum hoc divinum remedium fuit bonâ magis intentione, quàm effectu, & ſub promiſcuo uſu, opii notabilis quantitas non potuit non diſplicere.

Alius

Altius hoc repetendum foret: Cùm *adversus malignitatem febrilem* in possessione quasi essent *theriacalia*, venit post & inter alios *Sydenham*, illam negans, hæc sub titulo cardiacorum calidorum damnans, imò *ipsis* adscribens phænomenon triste *petechiarum*, tanquàm calidioris *regiminis effectum*. Huic subjunge, quæ *Harris*, de fato *Reginæ Angliæ* variolis extinctæ, imputat *theriacæ*; cum notâ tamen, *doctrinam imputationis in actu exercito sæpè applicationis esse dubiæ*. Successit *Mortonus*, distinguens inter febrem magnam, & prævalentem malignitatem, illi corticem, huic alexipharmaca dando, eaque inter Theriacam. *Listerus* autem de variolis in specie utriusque methodum, sc. frigidam & calidam, sceptice videtur transmisisse, cum utrâque & sine utrâque æque multos convalescere oggerens. Primus tamen istorum plures habuit sequaces, in tantum, eosque inter *Hamiltonum* in febr. mil. fermentatoriam expulsionem sub nimiâ turbarum concitatione non posse feliciter procedere monentem. Dignum hîc inter alia benè multa erit examine *Dnn. Opp.* thema duplex: *Utrum efflorescentiæ istiusmodi malignæ tunc non fuissent venturæ, si Theriaca data non fuisset?* Et, *quàm malum videatur signum à dato in malignis sudorifero conspectus macularum*? Ne quis tamen putet, idem videri omnibus, & cum Theriacâ in dirâ lue quasi actum esse, operæ pretium erit evolvere *Eph. Nat. Cur.* & inspicere *Obs.* 30. *Cent.* VI. ubi febri pestil. polon. diascordium & theriaca leguntur data non ad ʒj. sed ad ʒiij. quin ad ℥ß, & provocatur ad doseos tantæ suasorem, *Borrichium*. &c. Sc. facile est monere ex Galeno: *eâ moderatione esse assumenda antidota, ut nec præ exiguitate vincantur, nec præ copiâ lædant*; sed per individua id observare, & suum cuique tribuere, in praxi non ita facile est. *Spectat* ergò illud *ad medicinam heroicam*, successu laudari solitã. Nota tamen, doses istas ibi legi non sine exceptionibus, cautelis, vehiculis, qualium & nos in seqq. habebimus rationem.

Fuerunt ex *Italis*, qui *lui pecorum*, illi grandi, inter alia etiam opposuerunt *chinchinam* cum *Theriaca pauperum* & *diascordio. At Societas Medica Genevensis*, ex hypothesi, convenire febrem ibi exanthematicam boum cum variolis hominum, etiam cardiaca talia calidiora non probavit, indicationi materiæ morbificæ diminuendæ & evacuandæ aliter satisfactura. Nos quidem non novimus, etiam illi pesti vel frigido vel calido potuisse consuli, sed dolemus ignorari specifica, testimonio stragis tantæ in longum & latum. De *corticis* autem cæteroquin cum *laudano* & *diascordio* conjuncti exhibitione ad vehementiam spasmorum, dolorum, fluxuum, *Mortonus* passim, nec malè, ubi de proteiformi febrium genio, egit.

Altera *probationum* Antidoti hujus citatur fieri per *purgantia*. *Hæc si præsumtâ Theriacâ non operentur, Theriacæ non adulteratæ criterium habetur*. Ingrediuntur quidem ipsam purgantia quædam, sed sub numero & copiâ aliorum obliterantur: *asarum*, *agaricum*, *rhabarbarum*, (dubiè, quia *Ponticum* scribitur,) & *gummi resinæ* purgantes; quibus, si liceret quærere, cur non accessit *ammoniacum*, & *aloe*, frequentis ut olim sic hodiè usûs & mixturæ variæ scopo tam alexipharmaco, quàm servandæ alvi. Certè, qui *aloen opio* miscuit, pilulis suis talem titulum dedisse dicitur: *Surge amice & ambula.* Sic non absurdum foret, diascordio & theriacæ jungere purgans: ceu *Mortonus* extr. rudii cum laudano dedit, & copiosas inde cum bombis dejectiones notavit. Huc spectaret *Mercurii dulcis* vis purgatrix, ne ad alvum sed ad salivæ potius fontes determinetur, in Theriacali bolo exhiberi solita. Non est, quod hîc prolixè memoremus, notorium enim est, *Theriacam* ita ordinarium esse *Hypercatharseos remedium*. Et opponi pariter non malè alvi fluxibus, etiam epidemiis malignis, dysenteriæ ipsi. Ratio efficaciæ fundatur in *Opio*, cum creditis suis corrigentibus: inter quæ primum *Castoreum*, per

se

ſe quidem virtutis nervinæ, expulſivæ, alexipharmacæ, opio tamen inprimis dari ſolitum, adeò ut fuerint, qui audebant quærere, *ſine his duobus ſi foret, quid valeret Theriaca?* Ex hipotheſi autem, *frigus narcotici* ſic requirere, acceſſerunt tot *calida*, ſicca, acria, &c. Sc. uti vix fuit compoſitio Veterum ex prolixioribus & nobilioribus, adeoque deſtinatis uſui univerſaliori, cui non indiderint opium: ſic ordinariè ipſi ſociarunt farraginem aromatum, quaſi condimentorum. Neutrum probatur multis Recentiorum, quin ut priùs ex capite caloris, ſic nunc ex altero narcoſeos, metuitur, negligitur à non paucis Theriaca.

Non eſt hîc agendi locus de Opio pro dignitate; quanquàm mega lian ætema præbeat, tam de modo agendi, ſanè non ita facilè explicando, quàm de uſu controverſo, cauto, ne temerè, ne timidè. Theriacam modò noſtram concernit dubium: An ſit nobis hodiè *Opium*, vel *Meconium*? quicquid ſit, potens eſt narcoſi noſtrum. Item obſervatio, cùm *fermentatio* dicatur novæ formæ productrix, exemplo panis, vini, *opii* tamen *virtutem* ab ipſâ *non mutari*; unde diſcrimen in praxi obſervandum, inter *theriacam recentem* potiorem & graviorem vi opii & *veterem*, morâ temporis longâ quæ quid remiſit vel deperdidit. Nota etiam meretur eſſe Proportio, quantum e, g. in theriacæ drachmâ ſumatur opii? Duo grana, nimium videtur; an calculi error, vel vitium typographi, in Lex. Junk. Tandem omninò huc ſpectat quæſtio: *Theriaca ſine opio ſi foret an ſudorem moveret?* Nobis ſine ipſo paratâ uti non contigit: roob tamen juniperi & ſambuci vulgò ſudores movet, ſine ipſo.

Paradoxum autem effectum deprehendimus citari, ſc. opii & *theriacæ* uſum *adverſus ſudores* importunos. *A. Pitcarne* rem ſic explicuit: *Opium aptum eſſe ſedandæ tuſſi, agitatione cor-*

 poris

poris immodica sudores augenti; & cortici peruviano adjunctum tussim, ac ab ea excitatos sudores imminuit; at si opium incomitatum hecticis tussi vacuis inferatur, sudores semper excitat. Ille autem d. Ther. ad Pison. ita: *Quod in Cardiacis sæpènumero conspicitur, maximum est opus Theriacæ: nam cum multis & continuis sudoribus corpus diffluat, atque ita vires dilabantur, ut nec exhibitum vinum succurrere morbo valeat, antidotus ebibita & sudorem opprimit, & concidentem ægri virtutem veluti suscitat, ex infirma valentem reddit.* Huc referre possum singulare Experimentum *Primogeniti Fratrum Meorum Honoratissimi: Sc. Dn. D. Georg. Frider. Gmelin, Serenissimi Aulæ Medicus Celeberrimus, mihi* per literas testatus est, Pastoris conjugem post perpessos jam diuturnos dolores cardialgicos, & sudores largiores colliquativos, solâ frequentiore assumtione Theriacæ fuisse curatam; quare adhuc quovis mane pisi magnitudine soleat sumere tali cum successu, ut melius appetat die illo, ac aliàs sine theriacâ.

Quia conjungitur ibidem usus Theriacæ ad *menses* etiam quod mireris tàm *sistendos* quàm *movendos*, & aliis etiam medicamentis *contrariæ* interdũ facultates tribui solent, quid ergo videtur de benignâ interpretatione paradoxi, quæ mox subjungitur: *Sc. antidoti virtutem esse multiplicem & variam, ob diversam subjectorum dispositionem, quædam enim egredi facit, cum ipsa attenuet & diffundat, quædam ob imbecillitatem virtutis immodicè prodeuntia supprimit, vires instaurans.*

Sunt multa in libro citato Ther. ad laudem attributa, fortè nimis multa, quorum pauca hic excerpere liceat: Commendatur ipsa adversus *lumbricos*, quos potenter strangulat, atque ita ventriculum ab insatiabili comestionis desiderio liberat; mirabiliter etiam ejicit maximum & latum illum vermem, qui susceptum omne nutrimentum devorat, atque ideò reliquum corpus extenuat. Huc retuleris illud *Gassendi*

ex

ex vitâ *Peireskii*, de caniculâ, cujus obitum dominus ægre tulerat, lætatus tamen ob factum circa illam experimentum: cùm enim in ejus cadavere inveniretur *series curcurbitinorum*, ab adhibitâ illi theriacâ observatum fuit non sine stupore, ipsam statim liquescere, & effluere in declive; hinc alter mox catellorum ipsi superstitum exhibitâ theriacâ convaluit. Addi posset *Epilepsia pueri ex vermibus* orta theriacâ curata, apud *Zacutum*: qui priùs *assiduare* ipsam, quod epileptico suaserat *Rhases*, ad antiquam illam, & casum à causâ frigida, restrinxerat; confer si placet *Heurnium* ad aph. 7. s. 5.

Sed nimis excrescit Disputatio; misso itaque usu externo laudato ad metuendam à *morsu maligno* hydrophobiam, (uti quidem cum *spir. vini* omni suspecto s. vulneri s. tumori extus imponere juvat.) properandum est ad *Cautelas Practicas*, sub quibus theriacam esse dandam sparsim monetur. Redeunt autem huc: *Ne quid nimis! ut tempestivè! præmissis præmittendis; conjunctis conjungendis; habitâ ratione morbi, personæ, temporis, loci,* &c. *Excessus* fuit, cùm olim crasso errore pro theriacâ *Andromachi* sumeretur theriaca *cœlestis* in *conservam suspensoriam Wepferi*, & absumeretur ad noctes non multas: item cùm loco *pilularum quindecim* de *succino* deglutirentur *totidem* earundem *theriacalium*; undè calor, sudor, tantum non octiduanus. Sed à simili aberrationis principio voluit deduci gravius fatum Viri sub circumstantiis tristioribus. *Becherus* in phys. subt. ubi de ferm. febr. per diaphoretica fixa potius tractandâ, quàm per theriacam agendâ in caput, subjunxit exemplum cujusdam, sani quidem, sed ab usu nimio *pustulas hepaticas* in facie qui accepit, ac si lue gallicâ laborasset.

Nimium & intempestivum fuit illud *Antonini*, *qui ut se à veneno tutum præstaret, singulis diebus tantum theriacæ, quantum est ægyptiæ fabæ magnitudo, sumsit. Sed cùm ipsum quotidiè*

inter vitæ functiones quoque profundo ſomno corripi accidiſſet, papaveris ſuccum eximi juſſit. Quare evenit, ut quia multis jam menſibus exiccantem antidotum accepiſſet, plurimam partem noctis inſomnem duceret. Quamobrem coactus eſt, denuò theriacam aſſumere, quæ opium contineret. Tantum valet conſuetudo, & tàm cautè procedendum in introducendâ conſuetudine dubiâ; Sic autem ille quidem theriacæ vitia & virtutes benè dignoſcere doctus facilè creditur Galeno.

Theriaca tanquàm ſpecies ſub genere ſtabit etiam in illo Pöetæ: *Temporibus medicina valet, data tempore proſunt, Et data non apto tempore vina nocent.* Idem *Pergamenus* 1. ad Glauc. c. 11. de *medicamine ex viperis* ad *quartanam* dando, *non niſi poſt vomitorium, nec quamdiu morbus crudus*, legi meretur, quoniam à perverſâ methodo non modò nullum ſucceſſum, ſed & malum eventum minatur. *Ille ad Piſonem* ſub finem cap. 15. planè ſimiliter procedit. Et ex *Pharm. Aug: Præbetur in omnis generis rigoribus diuturnis, maximè verò quartanis, ſi quis eâ poſt inclinationem utatur; in bilioſis verò febribus vitare oportet.* De Mithridatio autem: *Ad febres quotidianas initio acceſſionum, coctâ jam materiâ, avellanæ quantitate cum vino vel aqua, cui Salvia vel Mentha ſit incocta, in aliis autem veſpere ſumta vel admota, efficax exſiſtit.*

Sic oportunum veneno remedium poſt vomitorium fuit *Wepfero*; quanquam Theriacam cum aceto ſuis periclitantibus à cicutâ vomitum moviſſe obſervavit. *Muſgravio* etiam non niſi præmiſſis evacuationibus eſt Theriaca in cenſu *podagrogorum* ſ. arthritidem internam expellentium: Podagricis ergo quæ promiſit olim, de proficuo & tuto theriacæ uſu ſæpè citatus libri ad Piſonem Autor, intelligenda erunt de iſto caſu & modo, quem & obſervandum monuerunt *Auguſtani*: *Podogrâ adflictis & arthriticis conducit, poſt inclinationem multoties*

toties pondere drachmæ unius pota, pro viribus & ægri temperamento. Talem quoque *successionis medicamentorum ordinem* servat *Hamilton* in febre miliari: *si theriaca aliave opiata usurpanda viderentur, opportunè id fit, post apposita vesicatoria, quæ pravos opiatorum effectus inhibent.* Tandem alteratum refrigerantibus corpus fert meliùs subjungi calidiora talia.

Denique vehiculi pro theriacâ nunquàm non fuit habita ratio, diversi pro affectuum diversitate, cum vino vix nisi cùm fuerint absque febre. Quid autem *de calore* toties vel adeò sumus soliciti, dum vulgus *ipsam* haurit, vel *in vini Spiritu*, Medico non consulto. Transeat cum cæteris. Quid porrò videtur de illo discrimine antiquitatis, quo ad *hæmoptoen* si *recens* malum est, è *poscâ* bibendam theriacam, sin antiquum est, *symphyti decocto*, incipiente nocte dedit? *Zacutus* ubi modò scripserat: *neque timeas febrem in pestiferis, neque calorem theriacæ*, mox in seqq. subjungit *limitationem* non unam, à tempore, loco, personâ, &c. cum monito, *permiscendam frigidis*, ut *acido citri*, *limonum*; contrà tamen in contrariis. *Henr. Screta* libro d. febr. pestil. qui Dresdæ prodiit, è *MSCto B. Parentis*, multus fuit in inculcandâ eâdem regulâ generali, de non præscribendis tunc theriacalibus, nisi cum acidis.

Fracastorius malignitatis summo gradui remedium majus non norat, quàm sui diascordii drachmam, & specierum cordialium duos scrupulos, cum aceti, & succi citri ana unciâ unâ, succi Lujulæ duabus; pro haustu. Unde hîc non prætermittenda *J. Franci alleluja*, s. electuarium gravi tempore Ipsi familiare, constans theriacalibus conservæ acetosellæ permixtis; cum *Butleri* specifico, mithridatio in duodecuplo conservæ. Quid ergo vetat, quominus cum *diascordio* detur *&* *nitrum*; cujus quidem in Praxi Clinicâ *Fr. Hoffmanni* occurrunt specimina. *Theriaca* autem *è Citro* facilis erit imita-

tionis,

tionis, excipiendo ſpecies conſervâ & ſyrupo corticis & ſucci Citri.

Eſſent talium, quæ excerpi & proponi poſſent, plura ut conſtaret publicè, de *Prudentiâ Practicorum*, quam in præſcribendo theriacam & obſervarunt Ipſi, & commendarun Aliis; habendo rationem tam *ætatis*, (pueris certè ipſam ve non vel non niſi parcè conceſſerunt) quàm *temporis* & *loci* ſc. per differentias *æſtatis* & *hyemis*, *regionum*, *temperamentorum*, *morborum*, &c. Item *de Comparatione Theriacæ* & *Mithridatii*: De *Diſpenſatione* non tam in ſimplo quàm *in multuplo* ut duret maſſa melius; De *ordine* & *modo permixtionis* tot *Ingredientium*. &c. Sed iſta modò ſufficiant.

Quid ſupereſt, niſi ut ad finem diſputationis *ſuadeamus precemur*, *Uſum Noſtri Remedii Prudentem*, *Benè Proficuum* & agamus Deo T. O. M. gratias; cum devotâ ſimul imploratione Benedictionis Divinæ per Praxin noſtram Medican

---

DRESDA Tibi vitam 1.) dedit & me 2.) nutriit, una
Sic bene nos junxit 3.) menſa, juvante DEO.
Et 4.) PATREM PRONOEA Tuum divina beatum
Ad Patres quondam duxit, Avosque meos.
Sit { Tecum / Mecum } ſemper Patrum DEUS unus, & Idem
Noſtrorum, ſic ſtat firma utriusque ſalus.

1.) A. MDCXCV.

2.) A. MDCCIII. IV. V. cùm Sereniſſ. Principi ac Dno. Dn. FRIDERICO LUDOVICO, Duci Würtemberg. nunc S. Cæſ. Majeſtatis Campi Mareſchallo Locumtenenti, Principi ac Domino meo Clementiſſimo eſſem à directione Studiorum & Sermonibus ſacris.

3.) A. MDCCXVII. XVIII. MDCCXIX.

4.) Excell. Pater Nobiliſſ. Domini Licentiati à B. meo Avo Dn. Lic. Pregizer Moralium Profeſſore, Avoque meo Materno, B. Dno. Brotbequio, Medic. D. Prof. inſtar Filii fuit habitus.

Nobiliſſ. Dno. Licentiato GMELINO, Cognato, Commen & Fautori ſuo Æſtumatiſſimo adplaudit.

M. Georgius Conradus Pregize
Eccleſiæ Tubing. Diaconus.